

Гринюк Т. Ю., к.т.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ, БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** У статті розглядаються особливості комплексного підходу до питань охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та пожежної безпеки як однієї із складових безпеки людини на прикладі написання окремого розділу «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» у дипломних роботах бакалаврів, спеціалістів та магістрів*

***Ключові слова:** безпека, охорона праці, безпека життєдіяльності, цивільний захист, пожежна безпека, надзвичайна ситуація..*

***Аннотация.** В статье рассмотрены особенности комплексного подхода к вопросам охраны труда, безопасности жизнедеятельности, гражданской защиты и пожарной безопасности как одной из составляющих безопасности человека на примере написания отдельной главы «Охрана труда» и «Охрана труда и безопасность в чрезвычайных положениях» в дипломных работах бакалавров, специалистов и магистров*

***Ключевые слова:** безопасность, охрана труда, безопасность жизнедеятельности, гражданская защита, пожарная безопасность, чрезвычайное положение.*

***Annotation.** The article deals with the peculiarities of the comprehensive approach to the problem of labor protection, personal and social safety, civil protection and fire safety as one of the components of the human safety on the examples of preparing of the Bachelor's diploma thesis separate chapter "Labor Protection" and Master's diploma thesis chapter "Labor Protection and Emergency Situations".*

***Key words:** safety, labor protection, personal and social safety, civil protection, fire safety, emergency situation.*

Охорона життя і здоров'я людини є пріоритетним напрямом соціальної політики держави. В Україні прийнято закон прямої дії «Про охорону праці», який регламентує захист конституційного права працівників на безпечні умови праці в процесі трудової діяльності, регулює за участю відповідних державних органів відносини між власником підприємства,

установи і організації або уповноваженим ним органом та працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні. Сьогодні в Україні проводиться значна робота з питань вдосконалення законодавчої бази з питань охорони праці та адаптації українського законодавства з охорони праці до вимог Європейського Союзу. З позиції законодавчої регламентації прав і гарантій працівникам у сфері охорони праці та їх забезпечення Закон України «Про охорону праці» та нормативно-правової документи щодо його реалізації одержали високу оцінку експертів Міжнародної організації праці.

Однак, сьогодні висуває нові вимоги до професійного рівня студентів – майбутніх фахівців, які за обсягом і різнобічністю вирішуваних завдань повинні бути спеціалістами широкого профілю, володіти основами навчальних предметів, інноваційними технологіями, належною технологічною і педагогічною підготовкою. Отже, актуальність цієї теми визначається тим, що сьогодні в Україні складається дуже небезпечна ситуація в питаннях охорони праці, життя та здоров'я людини.

Проблеми підготовки майбутнього вчителя з питань трудового навчання, охорони праці та безпеки життєдіяльності висвітлювалися у працях Р. Гуревича, В. Гусева, О. Коберника, В. Кузьменка, Л. Оршанського, О. Петрук, А. Петрука, І. Пістуна, Г. Разумної, Л. Савки, Г. Терещука, В. Титаренка тощо. Сучасні підходи до цього напрямку досліджували Р. Горбатюк, О. Коберник, І. Кочін, О. Петрук, А. Петрук, В. Соловей, Р. Хаєт та інші. Проблеми підвищення компетентності вчителів із питань охорони праці та безпеки життєдіяльності вивчали О. Баб'як, Я. Бедрій, В. Заплатинський, В. Петренко, І. Поташнюк, С. Сливка, Є. Чернишова [1].

Проте, аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що підготовка та орієнтація сучасного вчителя із питань безпеки людини як комплексного підходу до питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в сучасних умовах та пожежної безпеки – важлива та актуальна проблема.

Зважаючи на це, метою цієї статті є визначення рівня підготовленості окремої людини у справі протидії небезпекам, підготовки фахівців у сфері охорони праці, цивільного захисту й підготовки населення до виживання в умовах надзвичайних ситуацій, готовності будь-якої людини допомогти собі й оточуючим у небезпечних випадках на прикладі написання окремого розділу «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» у дипломних роботах бакалаврів, спеціалістів та магістрів.

Зростання масштабів техногенної діяльності сьогоднішнього суспільства та зміна навколишнього середовища створюють реальні загрози для життя і праці людини. Росте кількість жертв від наслідків різноманітних надзвичайних ситуацій, промислових аварій, катастроф, стихійних лих.

Так, протягом першого півріччя 2013 року в Україні зареєстровано 74 надзвичайні ситуації. Відповідно до Національного класифікатора надзвичайних ситуацій ДК 019:2010 їх розподілено на:

1. Техногенного характеру – 36;
2. Природного характеру – 31;
3. Соціального характеру – 7.

Унаслідок цих надзвичайних ситуацій загинуло 124 особи та 268 – постраждало. За видами у 2013 році переважали надзвичайні ситуації унаслідок пожеж (вибухів) та медико-біологічні надзвичайні ситуації (у т.ч. внаслідок інфекційних захворювань та отруень людей).

Так, у Рівненській області у першому півріччі 2013 року виникло 523 пожежі (у т.ч. на підприємствах, в установах, закладах – 13 пожеж), в яких загинуло 20 осіб та травмовано – 14 осіб. Водночас, було зафіксовано збільшення порівняно з аналогічним періодом 2012 року прямих матеріальних збитків на 14,5 % та побічних збитків – на 71,8 %.

Упродовж першого півріччя 2013 року в області в середньому щодня виникало 3 пожежі, а щоденні матеріальні втрати становили 46 тис. грн. Кожною 13 пожежею знищувалась або пошкоджувалась одиниця техніки, а кожною другою пожежею – будівля чи споруда.

В першому півріччя 2013 року основними причинами виникнення пожеж були:

- необережне поводження з вогнем – 206 пожеж (39,3 % від загальної кількості пожеж);
- порушення правил монтажу та експлуатації електроустановок – 192 пожежі (36,7 % від загальної кількості пожеж);
- порушення правил монтажу та експлуатації печей – 75 пожеж (14,3 % від загальної кількості пожеж);
- пустощі дітей з вогнем – 11 пожеж (2,1 % від загальної кількості пожеж);
- підпал – 9 пожеж (1,7 % від загальної кількості пожеж).

З усіх причин більше 94 % пожеж виникало внаслідок впливу соціального чинника (необережного поводження з вогнем, паління, експлуатації електроприладів, пічного опалення та пустощів дітей з вогнем).

Пожежі, на яких загинули люди, сталися з наступних причин:

- необережне поводження з вогнем – 11 випадків (55 % від загальної кількості загиблих);
- порушення правил монтажу та експлуатації електроустановок – 6 випадків (30 % від загальної кількості загиблих);
- порушення правил монтажу та експлуатації печей – 3 випадки (15 % від загальної кількості загиблих);
- нетверезий стан загиблих – 4 випадки (20 % від загальної кількості загиблих);

- стан сну – 8 випадків (40 %);
- хвороба, похилий вік – 1 випадок (5 %).

Таким чином, враховуючи високий рівень науково-технічного прогресу та інформаційно-комунікаційних технологій, а отже, і кількість небезпечних чинників, стає очевидним, що підготовку студентів за цим напрямом необхідно вдосконалювати. У зв'язку з цим однією із найважливіших проблем сучасної педагогічної науки є підготовка фахівців, які б могли гарантувати збереження здоров'я, життя та працездатності працівників, а також проводити навчання, формуючі знання, вміння та навички безпеки праці й основ здоров'я.

Враховуючи, що нещодавно Україна заявила про підтримку Концепції ООН, де пріоритет віддається розвитку безпеки кожної людини, а також виходячи з незадовільного стану безпеки громадян нашої держави, якісна розробка питань охорони праці та безпека в надзвичайних ситуаціях з метою запобігання виникнення ризику життя і здоров'ю людей має бути повною мірою реалізована у розділі «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах ОКР «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

Таким чином, в розділі «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах ОКР «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» технічна сторона дипломної роботи має бути органічно пов'язана з прогресивними заходами та засобами забезпечення безпеки працівника.

При виконанні розділу «Охорона праці» » та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних роботах ОКР «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» студент повинен залучити знання і навички, які були отримані при вивченні нормативних дисциплін: «Основи охорони праці», «Охорона праці», «Охорона праці в галузі», «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист», матеріали, які були вивчені і підготовлені ним під час проходження переддипломної практики і тим продемонструвати готовність до повноцінного життя з активною участю в забезпеченні рівня безпеки, що залежить від оточуючого середовища (екологія, виробництво), державної системи підтримки безпеки людини (безпека життєдіяльності, охорона праці), індивідуальної захищеності (психофізіологічний стан, індивідуальні засоби захисту тощо).

На виконання наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969/922/216 від 21.10.2010 року «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України» у дипломних роботах (проектах) молодших спеціалістів і бакалаврів повинний бути

включений окремий розділ «Охорона праці», спеціалістів та магістрів – окремий розділ «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях».

Розробка окремого розділу дипломної роботи повинна засвідчити вміння майбутнього фахівця вирішувати професійні завдання з урахуванням вимог охорони праці та володіння основними професійними компетенціями з охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

Тому, у завданні до дипломної роботи з розділу «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» має передбачатися дослідження системи управління охороною праці на підприємстві, в установі, закладі; аналіз небезпечних та шкідливих факторів умов праці на об'єкті дослідження, а також оцінка можливості виникнення надзвичайних ситуацій та розробка шляхів забезпечення безпеки в цих умовах. Мотивацією у випадку виконання завдань, наприклад, за темою «Системний аналіз надзвичайних ситуацій» може стати підхід, який спирається на ієрархічність системи «людина-життєве середовище», коли виникає загроза для порушення життєдіяльності однієї особи: на надзвичайні ситуації рівня мікроколективу, коли виникнення чи поширення надзвичайної ситуації стосується родини, виробничої бригади, учнівського або студентського колективу тощо.

Розділ «Охорона праці» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» є обов'язковою складовою частиною дипломної роботи. При розподілі загального обсягу розділу на частини, присвячені різним питанням, а саме системі управління охороною праці на підприємстві, в установі, закладі; аналізу небезпечних та шкідливих факторів; безпеці в надзвичайних ситуаціях на досліджуваному об'єкті, слід прагнути до рівномірності розподілу матеріалу між ними.

Для цього, кожна логічна частина розділу повинна виокремлюватися відповідною назвою питання, яке буде розкриватися по тексту, позначатися окремими пунктами плану та мати короткі висновки.

При цьому, основні зусилля при написанні розділу повинні бути спрямовані на з'ясування відповідності між дійсним станом охорони праці та організації безпеки в надзвичайних ситуаціях на об'єкті дослідження та нормативними вимогами, критеріями. Підсумком повинні стати пропозиції щодо покращення ситуації або подальших шляхів розвитку охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях на підприємстві, в установі, закладі.

Запропоновані заходи та висновки повинні мати обґрунтування й бути конкретними та прийнятими до використання на реальному об'єкті.

Для написання цього розділу слід використовувати нормативно-правову базу з охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях в Україні (закони, державні, галузеві стандарти, санітарні норми тощо), теоретичні першоджерела (підручники, монографії, статті), матеріали та досвід набутий при проходженні переддипломної практики.

Узагальнюючи можна зробити висновок, що останніми роками в нашій країні удосконалюється законодавча база з охорони праці, але пріоритетним залишається збереження життя і здоров'я працюючих. Вивчення найбільш імовірних надзвичайних ситуацій, їх особливостей і можливих наслідків, навчання поведінці в таких умовах покликані підготувати людину до вибору найбільш розумного рішення для виходу з небезпечних ситуацій з найменшими втратами.

Тому, робота студентів над розділом присвяченим охороні праці вимагає від них вміння вирішувати конкретні технічні та організаційні задачі забезпечення безпечних умов праці та дозволяє, завдяки цьому, завершити інженерну підготовку з питань охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях. Таким чином, людина, яка отримує вищу освіту, повинна мати певний світогляд та уявлення не тільки про особисту безпеку, але й повинна володіти знаннями щодо безпечної організації виробництва тієї галузі, в якій вона буде працювати.

1. Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка» № 3 (75). – Рівне: Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2013. – с. 131-134.
2. Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах освіти України. – Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.10.2010 р., № 969/922/216.
3. Всеукраїнський науково-популярний журнал «Безпека життєдіяльності» № 5. – К.: ТОВ «Основа-Принт», 2013. – с. 17.
4. Всеукраїнський науково-популярний журнал «Безпека життєдіяльності», № 6. – К.: ТОВ «Основа-Принт», 2013. – с. 15.
5. Гринюк Т. Ю. Методичні вказівки з техніки безпеки на уроках трудового навчання учнів початкових класів / Т. Ю. Гринюк, Д. В. Гринюк. – Рівне: РВЦ «ТЕТІС» МІГУ, 2006. – 40 с.
6. Москальова В. М. Охорона праці в галузі водогосподарського будівництва: навч. пос. / В. М. Москальова, В. О. Турченко, В. І. Чабан, Т. Ю. Гринюк. – Рівне: НУВГП, 2008. – 257 с.
7. Пістун І. П. Охорона праці в галузі освіти: навч. пос., 3-тє вид., перероб. і доп. / І. П. Пістун, Ю. В. Кіт, Л. А. Катренко. – Суми: «Університетська книга», 2009. – 395 с.
8. Аналіз стану з пожежами та наслідками від них в Рівненській області за I півріччя 2013 року. – Рівне: ГУ ДСНС України у Рівненській області, 2013. – 13 с.
9. www.mns.ov.ua/opinfo/6731.html
10. Гринюк Т. Ю. Методичні рекомендації для виконання розділу «Охорона праці» для студентів усіх форм навчання за усіма спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»: Навчально-методичне видання / Т. Ю. Гринюк, І. М. Риженко, В. В. Дума, С. М. Демедюк. – Рівне: ТЕТІС, 2013. – 53 с.
11. Гринюк Т. Ю. Методичні рекомендації для виконання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» для студентів усіх форм навчання за усіма спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» та «магістр»: Навчально-методичне видання / Т. Ю. Гринюк, І. М. Риженко, В. В. Дума, С. М. Демедюк. – Рівне: ТЕТІС, 2013. – 56 с.

Рецензент: д.т.н., професор Власюк А. П.